

Изложба на тема
НАИВНА УМЕТНОСТ

*Избор од колекцијата
на МСУ*

Едукативно – дидактичка изложба на тема
Оддел за Едукација
Март 2005

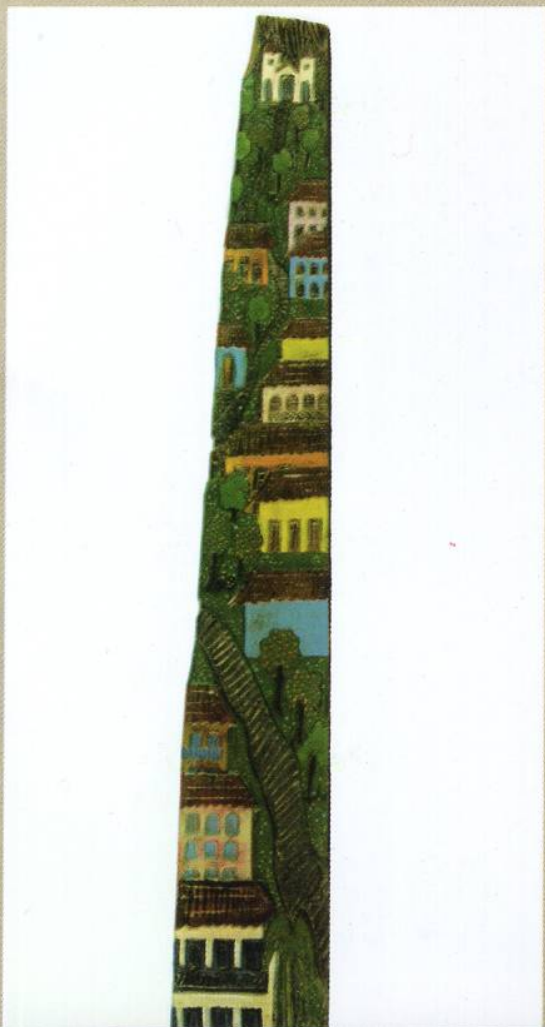

Ладур Харис Домсчке-Пулу, ВРА
 “Жемања-Божицата
 на морето” 1971, 38x46
 масло на платно

На оваа изложба на тема претставени се 26 Наивни уметници, домашни и странски. Изборот на делата е направен во соработка со Одделот за збирки и депо, со акцент на едукативно-дидактичкиот карактер на изложбата. Делата кои се поставени на оваа изложба на тема, од врвни имиња во наивната уметност, многу ретко се излагани а, некои од нив, за прв пат се презентираат пред јавноста.

Се надевам дека оваа изложба ќе биде провокација за историчарите на уметноста, да посветат поголемо внимание на делот што се однесува на истражувањето и вреднувањето на македонската наивна уметност.

Жусара Пимента Де Падуа, ВРА
 “Без наслов”, 1971, 88x14
 мешана техника на дрво-релјеф

Наивната уметност

ја создаваат луѓе сонувачи и поети, кои живеат во џунглата на градовите или се опкружени со селските предели - природата. Тие создаваат една уметност, водени од силните чувства, од душата, без да се оптоваруваат со традицијата или со нивното образование (тие имаат различни професии кои не се поврзани со уметнички школи, ликовни академии)

Наивната уметност стои настрана од развојот на уметноста и нејзините стилски епохи, од традиционалните академски дисциплини и традиции, како и од случувањата на актуелната уметничка сцена.

Наивните уметници,

несвесно, со силината на внатрешниот нагон ја раскажуваат нивната вистина, која за нив е реална, магиска...

Тие, не го чувствуваат своето дело како наивно, затоа што во нивната свест, тоа што го прикажуваат во делата, е вистинската стварност.

(Кандински, наивното во оваа уметност, го нарекол "Големо Реално")

Тие, само безгрижно творат потикнати од силниот нагон во срцето, спонтано ги пренесуваат своите чувства. Овие уметници не создаваат никакви правци и стилови во рамките на модерната уметност.

Со текот на времето, оваа уметност најразлично се нарекува, се до периодот после 50 години од смртта на Анри Русо "Цариникот" (прекарот го добива по неговото работно место), кога зборот *наивна уметност* на сите им прозвучи многу "убедливо".

Особеноста на *наивните уметници* е во декоративноста, симболичната сликовитост, радоста на откривањето, неуката безгрижност и раскажувачката примитивност.

Оние ретки наивни уметници кои ги соединиле сите овие особини, во голема мерка се надминуваат (се прераснуваат) себеси и од тие причини, денес историчарите на уметност Цариникот го поставуваат рамноправно до Сезан и Пикасо.

Ако наивниот уметник, прстодушен, искрен и едноставен, го напушти сето тоа што означува силина на неговото наивно творење и понесен од своето усовршување и од развојот на техниката, почнува да се повторува и сериски да произведува, може да се случи да ја загуби изворноста и непосредноста. Неговите слики или скулптури, стануваат повешто изработени но, ја губат силината и посебното зрачење.

Затоа, треба да се разликува *создавање* и *однапред определено бизнис-делување*, кое не е ниту наивно а, уште помалку е уметност. Вештачки сочуваната наивност, пак, изгледа гротескно и трагично (како пример, најчесто се посочуваат

Боривоје Максимовиќ, СРГ
"Моето јагне", 1963, 38x31,5
масло на платно

Индијанците, кои се прикажуваат пред туристите со своите костими и обреди). А, сите ние, во наивната уметност ја сакаме силината на нејзиниот израз, токму онаа детска едноставност која ни помага да ги поднесеме "...технологијата и ладната цивилизација".

Наивните уметници, неможат во потполност да се заштитат од развојот на технологијатата, на цивилизацијата и на културата воопшто. Ако успеат во тоа, тогаш, наивната уметност го продолжува својот историски тек.

Наивната уметност, историски, ја следи млако, екцесно истражување, следење и сублимирање. Постојат мал број истражувачи и историчари на уметноста (кај нас и воопшто ги нема) кои ја обработуваат и следат наивната уметност и наивните уметници.

За да се објасни многустраноста на тоа што означува **наивна уметност** во нејзините облици: *народно творештво, селски и градски аматеризам, псеудо наивност, права наивна уметност*, тргнуваме од почеток, за да се лоцираат нејзините зачетоци во: *прауметноста, кај примитивните народи, кај селските и градски аматери како дел од народното творештво а, ќе се осврнам и на детската уметност* - како најкарактеристична изразност во наивната уметност, која подеднакво е значајна и инспиративна и за уметници од занат.

Корените

на Наивната уметност, се во **прауметноста**.

Сликите и цртежите, на кои се обработуваат вистинити теми за животните и луѓето, имаат реална магиска моќ, во која искрено се верува.

Со развојот на човекот и напредокот на неговите сознанија за себе, за светот и случувањата околу него, тој во своите цртежи почнува да внесува – мисли (свесност) и нови елементи. Со тоа, започнува да се намалува изворноста и сликовитоста на наивноста (со појавата на Хуманизмот, веќе се напушта нагонот и се заменува со земните сознанија).

Но, сликовитоста на наивната уметност, продолжува да живее кај **примитивните народи и во народната уметност**.

Милан Керац, SRC

"Бик во село - 1", 1959,

55,5x68,7

дрворез во боја

Јожа Хорват Јаки, SLO

"Стража", 1963, 68x50

бакропис во боја

Раката на уметникот на **примитивните народи** ја водат духови и предци. Кај нивните уметници, особено кај ритуалното сликарство на Хаити, делото се сфаќа како налог од божествата - *култ и магија*.

Народната уметност се заснова, пак, врз обичаите и преданијата а, не, на индивидуалниот вкус. Култот и магијата се заменети со *традиција и заеднички став*.

Поимот "народна уметност" е поврзан со културата на една одредена општествена структура (земјоделското општество), која е регионално ограничена и затворена. Затоа народната уметност, се до 20 век, се третираше благонаклоно но, како дел од етнографијата.

Историјата на уметноста во 20 век ја призна **народна уметност**, кога ја открива нејзината убавина, силината во изразот и нејзината единственост.

Таа, во суштина претставува применета уметност која живее во границите на употребната вредност. Значи, вредноста во овие дела не ја гледаат во уникатноста, туку во репродуцирањето на делата (за употреба). Во зависност од тоа во кои предели се создавани, делата се изработени во најразлични материјали, форми и за најразлична употреба. Нив ги користеле: ловците, овчарите, рибарите, селаните, занаетчиите и др.

Под влијание на индустријализацијата и модернизацијата нејзината одлика на колективност се разбива, незапирливо се истакнува индивидуалниот израз а, тоа значи одлика и навлегување во наивната уметност.

Влијанието на сиот цивилизациски развој и новите материјали и бои, новите трендовски потреби на консументите - модата, се повеќе ја потиснуваат народната уметност.

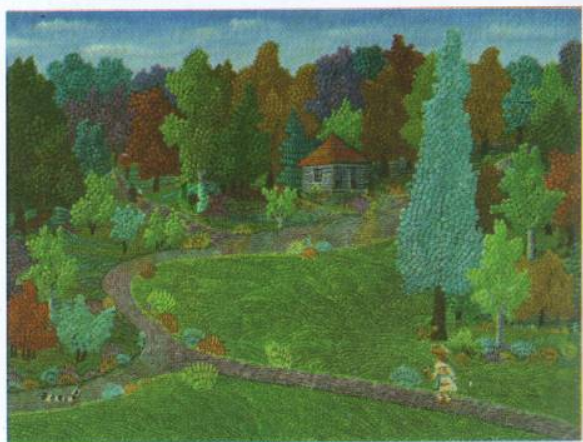
Таа дозволува, во поголем дел, да биде водена и од потребите на пазарот и трендот и навлегува во сериска изработка на масовни производи за туризмот.

Валдемар Де Андраде Силва, BR
"Во очекување на син", 1971
33x46, масло на платно

Стијепан Столник, CRO
"Есен", 1963, 29x40,
цртеж-туш на хартија

Антун Бохунек, CRO
"Пејсаж", 1963, 37x49
масло на картон

Претходници

на наивното сликарство се **сликарите – аматери** или уметноста на аматерите. Оваа уметност на аматерите настанува спонтано, најнапред од потреба за соопштување, потоа од забава и на крајот за заработка.

Во САД, уметноста на аматерите започнува со *лимнерите- портретисти*. Тие патувале и сликале низ големата земја, не помислувајќи воопшто, дека нивната уметност ќе стане значајна во понатамошниот тек на историјата како дел од народното творештво и наивната уметност.

Во текот на две столетија лимнерите го заменуваат фотоапаратот, сликајќи портрети. Тие ги украсуваат домовите на фармерите сликајќи и фрески, предели, жанр-слики и историските призори.

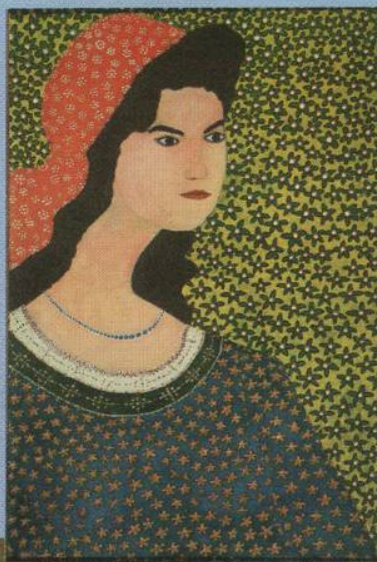
Во поголем дел на Европа, за разлика од САД, оваа уметност се развива под влијание на актуелните уметнички стилови. Аматерите уметници во Европа се нарекуваат дилетанти и се разликуваат од уметниците од занат по нивното не совршено сликање.

На почетокот, многу луѓе сликаат за да ги разубават своите домови, да овековечат некои случувања од животот или своите најмили. Свештениците и учителите ги украсуваат венчаниците и крштениците, госпоѓите сликале цвеќе, овошје, сеќавање на своите покојници а, во женските училишта се учело сликање акварели, свила и сомот, како што учеле да читаат и пишуваат. Тука, веќе може да се зборува за испреплетување на аматеризмот со професионалните самоуки сликари. Но разликата помеѓу нив секако постои. Таа е многу значајна, исто колку што е значајна и разликата помеѓу нив и наивните уметници.

Самоуките уметници, темите, портретите, пределите и другите мотиви ги работат по налог од работодавецот и по хонорарот кој го добиваат. Тие биле занатлии (молери, столари, фирмописци..) кои, во својата работа ги запознале сликарските материјали. Нивната уметност не била забава туку

Адем Кастрати, MKD

“Женски портрети”,
1983, 45x60
земјани бои на платно

Милосав Јовановиќ, SRC

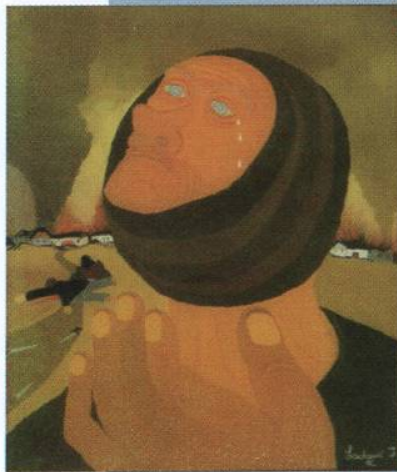
“Селанка”, 1961, 69x46

масло на лесонит

Иван Лацковиќ, CRO

“Војна”, 1962, 40x33,5

масло на платно

извор на егзистенција. Од тие причини било познато само името на налогодавецот а не на авторот(помеѓу занаетот и уметноста сеуште немало раздвојување во 17-18век) .

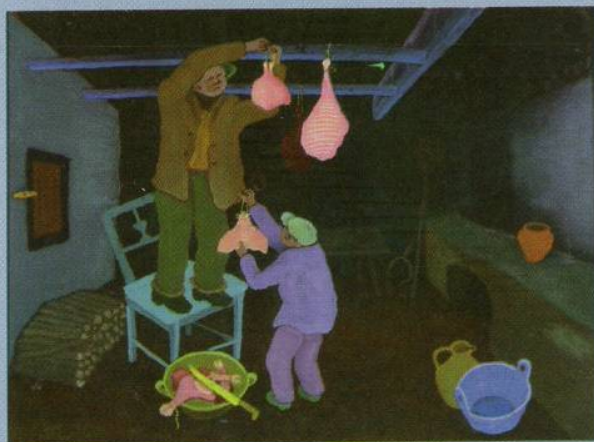
Без уметничко образование, со сопствената проникливост, снаодливост, спретни раце и дарба, создавале дела-уметност во народот.

Уметниците аматери несвесни за своите ограничени можности ги следат стилските преобразби на високата уметност. Во своите дела копираат делови од професионалните уметници, без да ги проучат перспективата и анатомијата, и на својте дела им даваат нови стилски одлики со превземени елементи (класицизам, импресионизам, експресионизам, надреални или апстрактни елементи).

Во периодот кога американските народни уметници колективно ги бираат историските теми од околниот свет, во Европа безимените народни уметници обработувајќи религиозни теми го прават преодот кон индивидуалната изразност на наивните.

Наивните уметници појавите и предметите ги претставуваат од сопствените доживувања. Кај нив деформациите и поинаквата стварност не се поврзани со стилската определба, туку се проекција на неговата внатрешна вистина. Наивните уметници од *градските средини*, повеќето припаѓаат на занаетчискиот слој. Нивната занаетчиска педантерија, се меша со вонвременските симболи и оптимистичките соништа. Понекогаш и со религиозно-мистични визији. Градската сејкојдневност- машини, апарати, улици, семафори тие едноставно ја претвораат во романтичен приказ полн со поетичност.

Наивните уметници во *селските средини-селани уметници*, постојано се обземени со природата. Сите визији, соништа и нестварни предели полни со мистика и фолклор, детски едноставни и изразни, ја покажуваат нивната вон временска "вистинска стварност".

Стијепан Стојаниќ, СРО

"Сушење месо во кујна"

1960, 30x41

масло на стакло

Милосав Јовановиќ, СРЦ

"Зима", 1963, 30,5x50,5

масло на лесонит

Во 19 век, кога професионалната уметност се повеќе ги губи своите национални обележја, кои во климата на Модерната потполно се нераспознајни, во наивната уметност, посебно онаа во селско-фолклористичката сфера, со несмален интезитет го носи во себе народното со националните елементи.

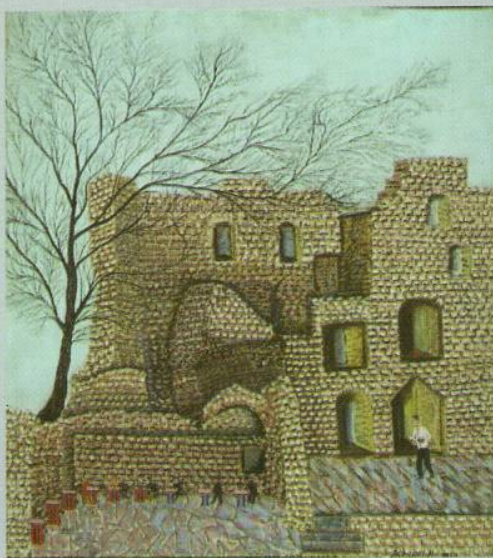
Со тоа, уште поголема важност добиваат сите селани-наивни уметници кои во текот на следните децении го задржуваат единството со природата со сите свои национални обележја. Како нај позната во светски рамки и најпечатлива селска наивна уметност, чија силина се состои во негување на националниот идентитет, обичаи и искрена детска наивност во изразноста, се посочува Хлебинската школа и наивеците Иван Генералиќ, кој го усовршува сликањето на стакло, Вириус кој преферира платно на кое слика а, потоа следат и нивните следбеници ..

На почетокот на 20 в., на местото на народната уметност, која се гасеше, се роди примитивната, изворна, **правата наивна уметност.**

1908 година, во Париз, Пикасо и неговите пријатели, приредуваат вечера за потсмев во чест на Анри Русо-Цариникот. Таа иста вечер, неговата добродушност, детска наивност и искрено верување во тоа што го слика, ги остава засрамени и воодушевени сите големи уметници, негови современници. Токму тогаш, се раѓа *Големото Реално*, правата наивна уметност. Неговиот прием во друштвото на модерните сликари, претставуваше знак дека настанала нова клима за *правата наивна уметност*. Од тогаш, срамежливо но незапирливо, правата наивна уметност се шири (негови следбеници) низ Европа, Америка и Истокот. Денеска делата на Русо се чуваат во Лувр и претставуваат богатство.

Фрањо Вујец, CRO

"Под куќата", 1962, 35x42
масло на стакло

Матија Скурјени, SLO

"Стариот град Џеље"
1959, 61x55
масло на платно

Милосав Јовановиќ, SRC

"Младенци", 1961, 39x45
масло на лесонит

Русо ги слика своите први егзотични слика; додека Гоген се качува на брод за да замине за Тахити. Дваесет години пред да започне Пикасовиот црнечки период, Русо, интуитивно го прикажува тоа богатство, сместувајќи ја низ целата слика флората, која е без временска и географски и етнографски. Афрички и источни мотиви, обработуваат и Делакроа, Енгр, Матис. Но, Русо патувајќи само во својата фантазија, создава стилизиран, декоративен, неочекуван пејсаж кој сам го обмислил. Русо не копира уметноста, пределите во природата или формите. Тој создава своја поезија во прикажувањето на егзотичните места. Русо умира во Париз, осамен и сиромав.

Долго време потоа, за него пишуваа само на маргините за развојот на модерната уметност и тоа многу срамежливо. Но, со право, денес, Цариникот го завзема своето местото на великан и тоа со неговите сликарски квалитети а, не само по чувствителноста и детската наивност во неговиот израз.

Русо е водечка фигура во создавањето на новите примитивни или новите наивни уметници не само во Франција туку и во другите земји и континенти.

Во 1938 година, Музејот на современата уметност во Њујорк, ја приредува првата голема изложба на европските и американските народни сликари. За првпат тогаш, историјата на уметноста и колекционерите ја објавија историјата на тоа сликарство.

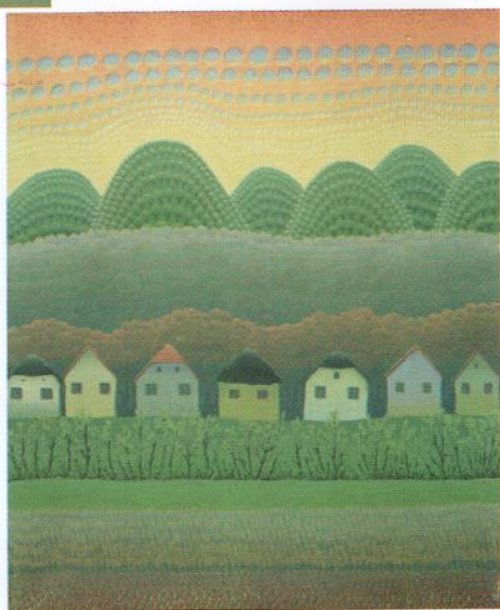
Од тогаш, во голем број музеи, во многу други градови се презентира наивната уметност и наивните уметници, кои дотогаш беа запоставени.

Наивните уметници творат без да преферираат некоја стилска определба ниту пак одат спротивно од некоја стилска развојна линија.

Иван Рабузин, СРО
 "Пејсаж-шуми", 1963, 81x65
 масло на платно

Иван Лацковиќ, СРО
 "Зима", 1963, 28x60
 масло на стакло

Иван Генералиќ, SRC
 "Косовка", 1959, 120x128
 масло на стакло

Ако пак во делата на некои наивни уметници се воочат некои стилски влијанија, тогаш тоа покажува дека, денес, неможе во потполност да постои одвојување меѓу наивните и нивните колеги од занает.

Иако малку по број, наивните уметници секако имале влијание и врз уметниците од “занает”.

Влијанието на Наивната уметност врз уметниците од занает, со сите нејзини облици и корени, е позитивно и поттикнувачко во моментите (историскиот след) кога уметниците бараат нови освежувања во својата изразност.

Многу уметници од Европа и Америка се враќаат на уметноста од праисториското време и на уметноста на примитивните народи. Интересот за Наивната уметност го започнува Гоген, кој бара освежување на уметноста, од изворите на Јужното Море.

Следи откритието на Африканската црнечка пластика, која се заснова на ловот и племенската култура.

Уметниците од занает, трагајќи по изворите и искомското, се свртуваат кон внатрешната, упростена свест на облици и се обидуваат да создадат *наивен* начин на забележување и изразување. Непосредноста на народната уметност, како и уметноста на примитивните народи се прифаќа од Фовистите, експресионистите, кубистите, дадаистите, попартистите, надреалистите, кои бараат средства и знаци кои потсетуваат на архаичност и примитивност (Пикасо, Дерен, Матис, Модилјани, М.Ернст и други сликари - поети на надреализмот).

Бернардо Пазоти, I
“Св. Александар во Милано”,
1950, 60x84
масло на платно

Јежи Новосјелски, POL
“Град во планините”
1964, 70x100
масло на платно

**Вангел
Наумовски,
MKD**
“Весела ливада”,
1969, 77x130
масло на платно

Свртувањето кон архаичното и кон примитивната уметност, поттикну подлабоко интересирање за суштината и значењето и на **детската уметност**.

Пол Кле, својот извор, не го наоѓа во примитивното, како Гоген, туку, во светот на исконското и детството. Тој вели: “Има прапочетоци на уметноста кои ќе ги најдеме и во етнографските збирки, но, и дома, во својата детска соба.”

За децата како и за примитивните народи се е вистинито. Во таа стварност се преплетува магиското, несвесното, внатрешниот нагон за “нивната вистина”. Тие со игра, создаваат волшебен свет и творат “без намера” да творат – несвесно. Со нивниот биолошки развој и растење, детскиот цртеж престанува да биде спонтано доживување и почнува да се прилагодува на нормите на возрасниот човек. Сликвитата фантазија се претопува во рационално сознание, апстрактното мислење се заменува со логично подржување на стварноста. Детската уметност е уметност вон историјата и стиловите, со тоа се изедначува со наивната уметност. Единствената и значајна разлика е тоа што делата на Наивниот уметник имаат можност на траење а детството и детската уметност се минливи.

К.Г.ЈУНГ “Бескрајноста на потсвеста на детската душа, исчезнува или останува сочувана внатре во душата. Затоа, сочуваниот дел од детската

Мирослав Маринковиќ, SRC
“Веселба”, 1964, 58x69,5
масло на платно

Ѓорѓе Шијаковиќ, MKD
“Борци”, 1974, 48x60
масло на дрво

Петар Смајиќ, CRO
“Адам и Ева”, 1963,
38x14x5, дрво

душа, кај возрасниот човек, е токму тоа што е или најдоброто или најлошото кај него.”

Од тука, многу разбирливо, зошто детскиот цртеж ја поттикна Модерната уметност.

Многу уметници во втората половина на 20 век, во желбата да се напушти истрошеноста, се препуштаат на нагонот за игра. Уметноста на играта – играријата, станува формула на современите изложби. Така, денес, чистата категорија во делата скоро и да не постои во уметничката стварност.

Во суштина, и професионалната уметност израснува од фолклорот и во себе содржи архаични верувања и суеверие. Сето тоа постапно, со текот на времето се менува, под влијание на технологијата и севкупниот развој на цивилизацијата.

Од овие влијанија и преобразби, неможе во потполност, да се ограда и одбрани ниту Наивната уметност. Наивните уметници со одвојување од детската свест, со постојано истражување, извежбаност, се доближуваат до рационалното и постапно ја губат првобитната затвореност и чистината на сликовитоста во изразот.

Но, останува непобитен фактот дека, единствено децата и Наивните уметници се последни луѓе на цивилизацијата кои, сеуште, умеат искрено да веруваат и да се чудат и тоа чудење и искрено верување ликовно да го обликуваат.

Елизабета Јанковска,
Виш кустос

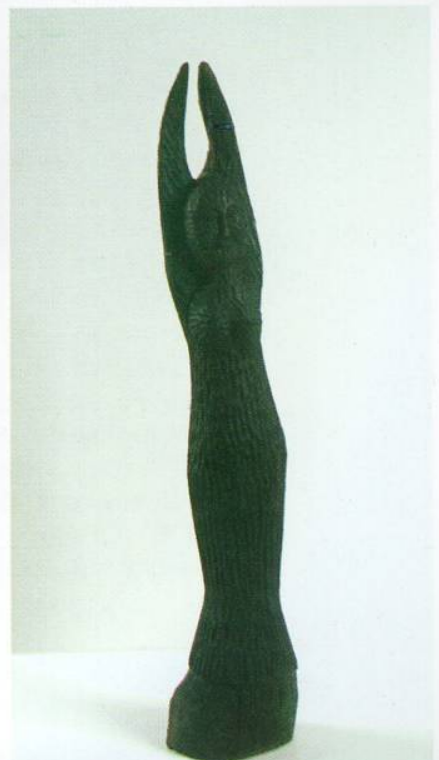
Крсто Славковски, MKD
“Композиција (Фамилија)”
1976, 18x13x15
дрво

Жил Лефран, FRA
“Куќата на сликарот”
1953, 63x35
масло на платно

Јосип Хорват, CRO
“Жена птица”, 1963,
68x14x12
дрво

Каталог

Жил Лефран, FRA

“Куката на сликарот”

1953, 63x35

масло на платно

Иван Лацковиќ, CRO

“Војна”, 1962, 40x33,5

масло на платно

“Зима”, 1963, 28x60

Масло на стакло

Мирослав Маринковиќ, SRC

“Веселба”, 1964, 58x69,5

масло на платно

Антун Бохунек, CRO

“Пејсаж”, 1963, 37x49

масло на картон

СТИЈЕПАН СТОЛНИК, CRO

“Сушење месо во кујна”

1960, 30x41

масло на стакло

“Есен”, 1963, 29x40,

цртеж-туш на хартија

Фрањо Вујец, CRO

“Под куката”, 1962, 35x42

масло на стакло

Бернардо Пазоти, I

“Св. Александар во Милано”,

1950, 60x84

масло на платно

Јежи Новосјелски, POL

“Град во планините”

1964, 70x100

масло на платно

Иван Рабузин, CRO

“Пејсаж-шуми”, 1963, 81x65

масло на платно

Вангел Наумовски, MKD

“Весела ливада”, 1969, 77x130

масло на платно

Иван Генералиќ, SRC

“Косовка”, 1959, 120x128

масло на стакло

Жусара Пимента Де Падуа, BRA

“Без наслов”, 1971, 88x14

мешана техника на дрво-релјеф

Милосав Јовановиќ, SRC

“Зима”, 1963, 30,5x50,5

масло на лесонит

“Селанка”, 1961, 69x46

масло на лесонит

“Младенци”, 1961, 39x45

масло на лесонит

“Шумадиски фолклор на сцена”,

1961, 57x80

масло на лесонит

Матија Скурјени, SLO

“Стариот град Целје”

1959, 61x55

масло на платно

Боривое Максимовиќ, CRO

“Моето јагне”, 1963, 38x31,5

масло на платно

Ладур Харис Домсчке-Пулу,

BRA

“Жемања-Божицата

на морето” 1971, 38x46

масло на платно

Ѓорѓе Шијаковиќ, MKD

“Борци”, 1974, 48x60

масло на дрво

Јожа Хорват Јаки, SLO

“Стража”, 1963, 68x50

бакропис во боја

Милан Керац, SRC

“Бик во село - 1”

1959, 55,5x68,7

дрворез во боја

Јосип Хорват, CRO

“Жена птица”, 1963, 68x14x12

дрво

Стјепан Кичин, CRO

“Женска глава”

1962, 25x16x16

дрво

Петар Смајиќ, CRO

“Селанка со крава”

1963, 35x22x8

дрво

“Адам и Ева”, 1963, 38x14x5

дрво

Стјепан Басталац, CRO

“Хирошима”, 1962, 53x36x30

дрво

Џвијо Поповиќ, SRC

“Шаргијаш“ (Тамбураш)

1962, 56x28x15

дрво

Крсто Славковски, MKD

“Композиција (Фамилија)”

1976, 18x13x15

дрво

“Скулптури-Бикови”

1979, 25x38x20

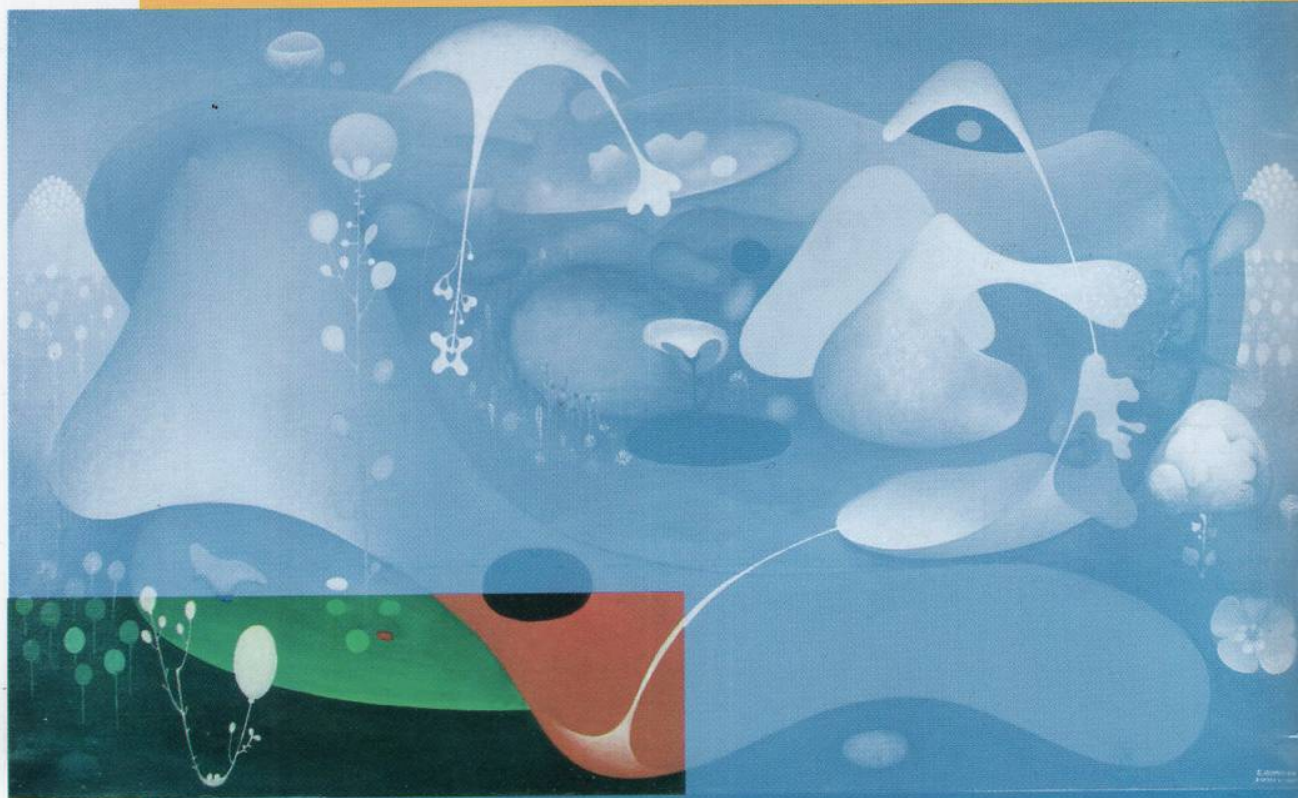
дрво

Адем Кастрати, MKD

“Женски портрети”,

1983, 45x60

земјани бои на платно

Министерство за култура

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје
7.031.41(06.064)

издава: музеј на современата уметност, скопје, самоилова бб, тел. 11 77 34, факс 110 123, изложба на
тема: наивна уметност, март 2005, едукативно-дидактичка изложба, избор од колекцијата на мсу,
оддел за едукација, за издавачот: емил алексиев, организација на изложбата и каталог: елизабета
јанковска, фотографии: станимир неделкоски, дизајн: стефан георгиевски, печати: принтпоинт

тираж: 500

COBISS.MK-ID 60557578
ISBN 9989-703-72-8